

III. REFORMATIO A REGIA MAIESTATE SERENISSIMAE REGINAE ANNAE IN DUCATU MASOVIAE FACTA¹

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae etc. Significamus his litteris Nostris, quorum interest, universis et singulis earum notitiam habituris, quia Nos pro Nostro in serenissimam principem dominam Annam, Dei gratia Reginam Poloniae, coniugem Nostram charissimam, amore rationibus Suae Serenitatis in futurum tempus prospicere cupientes, de consensu, consilio ac voluntate omnium Regni Nostri consiliariorum ad conventum generalem Regni praesentem congregatorum, tum et nuntiorum quoque terrestrium reformationem iam pridem in praecedentibus conventibus tractari coeptam et ad finem non perductam, iam vero nunc in praesenti conventu conclusam et constitutam, Suae Serenitati faciendam, deputandam et assignandam esse duximus talem, qualem Serenissima Regina Bona suae Serenitatis Mater habuit, conditionibus tamen et legibus paulo post perscriptis et adiectis, prout quidem praesentibus litteris Nostris inhaerentes constitutionibus istius conventus praesentis facimus, deputamus, damus et assignamus conferimusque ac modo et iure reformationis inscribimus, videlicet in castris, civitatibus, oppidis, curiis, praediis et villis omnibus Nostris regiis, advocatiis, molendinis, pontalibus, aggeralibus, piscinis, lacubus ac bonis Nostris Regalibus generaliter universis et singulariter singulis, villisque tam antiquis quam noviter locatis et locandis ac fructibus per humanam industriam adinventis, et hoc in palatinatu Masoviae consistentibus, etiam in arendam locatis et quacunque administratione ac regimine tentis et possessis, etiam ad extrema vitae tempora, quibuscunque personis seu ex quocunque alio contractu per Nos vel antecessores Nostros concessis, videlicet in bonis capitaneatus Czernensis oppido videlicet Czersko, Warka, Grodziec, ac nobis, tenutis ac oppidis: Osiecko, Będków, Rębkow, Dembe, cum oppido Gościn, necnon in bonis et tenutis ac oppidis Garwolin, Lathowicz, Strumiec et praediis, curiis ac villis omnibus ad eadem oppida et tenutas pertinentibus et teloneo terrestri Czernensi et aquatico Istulae. Item in bonis capitaneatus Varschoviensis ac civitate quoque ipsa Varschovia (excepta tantummodo illius iurisdictione propter omnes conventus Regni generales, qui in ea haberi consueverunt), ac curia etiam ibidem reginali et proventibus ex civitate Varschoviensi et oppidis Piaseczno, Stanisławów, Nur, Ostrovia, nec non tenutis et bonis ac oppidis: Blonensi, Xiążyni, Camenecensi, Zawissin et teloneo eiusdem tenutae aquatico et praediis, curiis ac villis omnibus molendinisque, navigiis, pontalibus, piscatoribus ad capitaneatum et curiam Varschoviensem oppidaque et tenutas pertinentibus, nec non in teloneis terrestribus et aquaticis Varschoviensi et Nurensi. Item in bonis capitaneatus Zakroczimensis oppido Zakroczim et oppido Schiroczecz et Nova Civitate, Razom tenutis ac praediis, curiis ac villis, omnibus molendinis ad capitaneatum Zakroczimensem oppidaque et tenutas pertinentibus, nec non in teloneo aquatico Zakroczimensi. Item in bonis capitaneatus Vissogrodensis et oppido Wyszogród ac tenuta Młodzieszin et praediis, curiis ac villis omnibus, molendinis ad oppidum et tenutam Wyssogrod pertinentibus et in teloneo aquatico Wysegradiensi. Item in bonis capitaneatus Ciechanoviensis et oppidis: Ciechanów, Przasnysz, Janowo miasto, Chorzele ac tenuta Sączocinensi et in oppidis Rosanensi ac Makoviensi et praediis, curiis villisque omnibus ad capitaneatum Ciechanoviensem oppidaque et tenutas pertinentibus; nec non in teloneis terrestri Ciechanoviensi, terrestri Przasnisiensi, terrestri in Janowo miasto, terrestri et aquatico Rosanensi. Item in bonis capitaneatus Lomżensis et oppido Łomża, Nowogrod, Zembrow, Colno, Ostoląka et praediis, curiis ac villis omnibus, molendinis, lacubus, venationibus ad capitaneatum Lomżensem oppidaque pertinentibus. Item in bonis Visna, Radzików et Wąsosze et omnibus praediis, curiis ac villis, molendinis ad capitaneatum Visnensem oppidaque pertinentibus et teloneo terrestri Wąsosensi pontalique Visnensi. Item in bonis et oppidis novo et antiquo Livensi, tenutisque et bonis Korithnica et Ladowo, ac praediis, curiis ac villis omnibus ad capitaneatum Livensem, oppidaque et tenutas pertinentibus et in teloneo terrestri Livensi. Et generaliter in omnibus bonis quocunque nomine et appellatione nuncupatis et in palatinatu Masoviae consistentibus; etiam his, quae hic expressa non sunt, sed prout quaeque ad regnum post extrema funera illustrium Masoviae ducum pleno iure sunt devoluta et prout ea serenissima Regina Bona iuxta literas re-

¹ Por. wyżej na niniejszym sejmie, I, 51.

formationis suae tenuit, habuit et possidebat, per ipsam serenissimam dominam Annam Reginam, coniugem Nostram charissimam modo reformatorio bona omnia praenominata, castra, civitates, oppida, curias, praedia, villas, advocatias, molendina, lacus ad eadem bona nunc et ex antiquo quomodolibet spectantibus et pertinentibus, tenendum, habendum, possidendum, dirigendum et administrandum, uti fruendum, ubi Nos prius quam illam ex hac luce decedere contigerit, cum omni iure, dominio, proprietate, omnibusque eorundem bonorum fructibus, proventibus, censibus, redditibus, servitiis, pertinentiis, attinentiis, appensionibus et tam terrestribus quam aquaticis teloneis duorum grossorum **poradlne** vulgo seu alias królestwo nuncupatorum, exactionibus, contributionibus, usibus et utilitatibus universis quomodolibet ad ipsas civitates, curia, praedia, villas et bona ex antiquo spectantibus ac pleno et integro iure patronatus seu praesentandi, eo modo, conditione et forma, quibus serenissima olim Regina Bona ea tenuit, habuit et possedit, illisque praefuit ac petita est, nihil penitus excipiendo. Quorum quamvis cetera expressa et specificata non sunt, tamen pro expressis et specificatis hic habere volumus, ita quod generalitas specialitati et specialitas generalitati in nullo deroget statuto et consuetudine de interpretandis literis Nostris regalibus et aliis quibusvis laudatis et laudandis in contrarium minime obstantibus per serenissimam dominam Annam Reginam, coniugem Nostram charissimam, obtinendum et uti fruendum iuxta Regni et terrarum Nostrarum consuetudinem, absque ulla successorum Nostrorum contradictione et impedimento, tenendum, habendum, possidendum modo et iure reformatorio ad extrema usque vitae suae tempora. Promittentes etiam verbo Nostro regio pro Nobis et successoribus Nostris, praedictam serenissimam dominam Annam Reginam, coniugem Nostram amantissimam, in dictis civitatibus, oppidis, curiis, praediis, villis, bonis, possessionibus expedire, conservare, certificare, manutenere, defendere et pacificare sine ulla fraude et dolo, adversus universos et singulos et ab omni instantia et impetitione tam iuridica quam violenta cuiuslibet personae et quarumvis personarum statusque et sexus utriusque ac cuiusvis conditionis hominum. Quorum quidem bonorum omnium suprascriptorum serenissimae Reginae, coniugi Nostrae charissimae, iure ac titulo reformatorio a Nobis inscriptorum moderni possessores ac tenetarii omnes, quoad vixerint, conservari debebunt a sua Serenitate circa iura eorum illis tam a Nobis quam a serenissimis antecessoribus Nostris super bona ipsa concessorum, quae Nos salva ac illaesa manere, neque hac reformatione suae Serenitati a Nobis facta quicque illis derogari volumus. Mortuo vero quovis praefatorum bonorum omnium possessore ac tenentario, illa ipsa bona pleno iure ad suam Serenitatem cum omnibus fructibus ac emolumentis devolventur. Neque [Nos] vel successores Nostri serenissimi Poloniae Reges in eiusmodi bonorum morte cuiuscunque possessoris vacantium, dispositionem administrationemque sese ingeremus, nec cuiquam eadem conferemus, vel in eisdem conferendis ac ex usu arbitrio suo administrandis, Serenissimam coniugem Nostram impediemus. Hoc autem vel in primis cavemus, quemadmodum et constitutione publica cautum quoque est, ut quarta pars fructuum ex illis bonis omnibus cum provisione ordinaria proveniens, semper quotannis in aerarium publicum Ravam integre ex praescripto constitutionum Regni publicarum inferatur, ab eorundem bonorum modernis possessoribus et ab ipsa quoque Serenissima coniuge Nostra, cum ista bona ad possessionem Suae Serenitatis pervenerint, sive ab aliis, quibus bona haec a Sua Serenitate quacunque ratione concessa et data fuerint. Deinde vero, quoniam inter da ipsa bona reformationi Suae Serenitatis subiecta multi sunt capitaneatus, praefecturae et tenutae, annexam iurisdictionem super statum militarem antiquitus habentes, ideo reservamus Nobis et serenissimis successoribus Nostris integram plenamque facultatem iurisdictionis illius in praefatis bonis, in quibuscunque esset personis, quibus Nobis visum esset conferenda. Qua in re nihil Nobis successoribusque Nostris obstare poterit ius hoc Suae Serenitatis reformatorium; hique omnes capitanei a Nobis iuris dicendi causa dati tenebuntur Nobis serenissimisque successoribus Nostris Poloniae Regibus ac ipsi quoque Regno Poloniae iuramentum tale praestare, quale ab aliis omnibus capitaneis praestari solet. Quantum vero fructuum et proventuum ex illis bonis, quae aliquando morte cuiusvis tenetarii et possessoris abhinc interveniente, ad Suae Serenitatis possessionem devenient, Suae Serenitati ad thesaurum accesserit, tantum semper detrahi ac diminui debebit ex provisione illa viginti quatuor millium florenorum pecuniae, quae Suae Serenitati ex teloneis Regni quotannis solvitur. Ut autem reformatio haec ad eum modum a Nobis de consilio, assensu et voluntate omnium Regni Nostri consiliariorum in eo

praesenti conventu congregatorum, tum et nuntiorum quoque terrestrium Suae Serenitati facta, firmetur ac stabiliatur praedictarum civitatum, oppidorum, praediorum, curiarum et villarum rectores, capitanei, officiales, advocati et cives tam praesentes quam futuri ipsi serenissimae dominae Annae Reginae coniugi Nostrae charissimae, plenam praestabant sponsionem et fidelitatis iusiurandum, quod nulli alteri nisi Suae Serenitati ab eademque officialibus constitutis et constituendis, morte Nostra interveniente, praedictas civitates, castra, oppida, praedia, curias et villas plenarie et cum effectu tradent et subiicient, ac illorum omnimodam plenamque facient cessionem et resignationem eidemque serenissimae dominae Annae in omnibus parebunt fideliter et constanter, prout Nobis et praedecessoribus Nostris parere consueverunt et sunt obligati, intendere et obeire, salva tamen iurisdictione capitaneali, hoc addito, ut si quando contributio aliqua communi decreto instituta fuerit in Regno universo, praefata omnia bona reformatoria ipsius serenissimae dominae Annae Reginae ceteris regnicolis se in contribuendo conformabunt et ad postas seu **podwody** praestandas more solito sint astricti. Promittimus etiam pro Nobis et successoribus Nostris, quod ubi Nos prius quam dictam serenissimam Dominam Annam Reginam, coniugem Nostram amantissimam, ab humanis decedere contigerit, tunc ipsa serenissima Anna Regina, coniunx Nostra amantissima, tenere et possidere, uti ffuique debeat et possit omnibus praedictis civitatibus, oppidis, curiis, praediis et villis tanquam propriis et iuxta morem et consuetudinem aliarum reformationum reginarum Poloniae, ac uti ea omnia mater Serenitatis eius serenissima Regina Bona ad suum ex Polonia in Italiam discessum tenuit et est usa, usque ad terminum vitae suae et in illis omnia iura regalia exercere, iurisdictione, obedientia et fidelitate capitaneorum salva et integra, nec possit in vita ab aliis regibus aut quibuscunque aliis eximi vel privari quocunque modo. Moriente autem serenissima praefata domina Anna Regina, coniuge Nostra amantissima, dictae civitates, castra, oppida, curiae, praedia, villae, advocatae, molendina, bona et possessiones ad Nos et serenissimos successores Nostros Poloniae Reges ac ipsum quoque Poloniae Regnum redibunt pleno iure. Ut vero eo melius status Suae Serenitatis a Nobis provideretur, ad ea bona in praesentibus literis reformationis comprehensa, de consilio ibidem consiliariorum omnium Regni Nostri ac Magni Ducatus Lithuaniae et nuntiorum etiam terrestrium, assignavimus Suae Serenitati in Magno Ducatu Lithuaniae certa bona Nostra, ex quibus singulis annis provenirent Suae Serenitati undecem millia ducenti et septuaginta floreni, qua de re cautum quoque est a Nobis Suae Serenitati specialibus literis Nostris, sub sigillo Magni Ducatus Nostri Lithuaniae emanatis. Quoniam vero constitutionibus eiusdem conventus praesentis cautum quoque est, licere debere Suae Serenitati triginta millia florenorum pecuniae in Magno Ducatu Lithuaniae in bonis Suae Serenitati ad dictam reformationem adiectis, servitoribus suis et aliis quibusvis personis Regni et Magni Ducatus Nostri Lithuaniae incolis, non autem peregrinis et extraneis, inscribere ac item alia triginta millia florenorum in bonis quibuscunque suprascriptis in Masovia consistentibus suis reformatoriis. Ideo Nos quoque eidem constitutioni innixi, deque consensu et consilio Regni Nostri consiliariorum ad eum conventum congregatorum ac nuntiorum etiam terrestrium omnium, cavendum quoque Nobis esse ea de re peculiaribus literis Nostris Suae Serenitati existimavimus, prout iam hisce literis Nostris cavemus, liberumque ac licitum semper Suae Serenitati esse debere decernimus, declaramus ac statuimus, triginta millium florenorum pecuniae summam, quemlibet florenum triginta grossis polonicis computando, in quibuscunque bonis supra recensitis, reformationi Suae Serenitatis subiectis, cuicunque et servitoribus, famulis, famulabus, de seque sive antecessoribus divisque parentibus suis bene meritis et quibusvis aliis personis Regni et Magni Ducatus Lithuaniae indigenis ac incolis, non autem peregrinis et advenis, pro arbitrio et beneplacito suo obligare, inscribere, assecurare, demonstrareque inscriptionibus suis in forma sufficienti et perfecta, sub sigillo suo subscriptioneque manus suae propriae, vel testamento in mortis articulo legare. Quibus vero aliquid de summa hac triginta millium florenorum pecuniae a Sua Serenitate inscriptum in quibuscunque bonis reformationi subiectis fuerit, illa ipsa bona in eiusmodi summa obligata ex praescripto literarum ea de re a Sua Serenitate illis datarum, tenebunt, habebunt ac possidebunt iisdemque uti fuffuentur pacifice, libere et quiete sine cuiusquam impedimento, usque ad exemptionem et summae sibi inscriptae realem et effectivam repositionem. Quod si autem aliis quam ipsius dictorum bonorum modernis in summis pecuniariis possessoribus eiusmodi summae a Serenitate Sua inscriptae fuerint, hi quibus hae

summae inscriberentur, non prius eorum bonorum possessionem adibunt, nisi post mortem modernorum possessorum. Non debet autem Sua Serenitas quicquam amplius praeter eam triginta millium florenorum pecuniae summam in hisce bonis reformationi suae subiectis cuiquam inscribere. Quod si vero per oblivionem aut aliam quamcunque causam plus inscripserit, in eo hanc rationem teneri volumus, ut hac tantum inscriptiones firmae habeantur, quae prius fuerint a Sua Serenitate factae; illae vero, quae posterius ultra quam summa triginta millia florenorum se extendit, factae erunt, irritae censi debent. Eademque ratio servabitur in legatione testamenti Suae Serenitatis, ut si summa legatorum excedat summam triginta millium florenorum, hi legatas sibi summas obtineant, qui primo loco in testamento inscripti fuerint. Uto vero difficultatibus, quae exinde postmodum oriri possint, via praecludatur, illi, quibus a Sua Serenitate aliquid de summa hac inscriptum fuerit, tenebuntur istius inscriptionis confirmationes in Cancellaria Nostra petere, quas cancellarii Nostri ipsis sine ulla refragatione dabunt, in illis tamen dandis diligenter videbunt, notabuntque summas cuique a Serenitate Sua assignatas. Et posteaquam viderint, ex-pletum esse triginta millia florenorum numerum, ceteras, si quae illis oblatae fuerint, inscriptiones non confirmabunt. Quod si vero Sua Serenitas maiorem et ampliorem cautionem et assecurationem in eo negotio desideraverit, eam proximo deinde generali Regni conventu, ac quemadmodum necessitas postulaverit, daturos ac facturos Nos esse promittimus. Quae tamen melioratio etiamsi ex aliqua causa non fuerit consecuta, nihilominus haec reformatio eiusmodi pondus est habitura, acsi in amplissima et sufficientissima forma esset facta. Atque in eius rei fidem prae-sentes manu Nostra subscripsimus et sigillo Regni Nostri muniri mandavimus. Datum Varschoviae in conventu Regni Nostri generali feria secunda post Dominicam Laetare, quae fuit sexta dies mensis Martii anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo primo [6 III 1581], regni vero Nostri anno quarto. Praesentibus etc. Stephanus Rex subscripsit.